

V OSN by som hrmel

Rozhovor s pražským
arcibiskupom Dominikom
Dukom, OP, najmä
o utečencoch

str. 4

Život v tichu

Thomas Merton opisuje
život v trapistickom
kláštore Našej Panej
v Gethsemani

str. 8

Dialóg o kráse

Francúzsky filozof
a umelec Jean Guitton
zachytil rozhovory
s bl. Pavlom VI. o kráse

str. 14

Príčina našej radosti

Majster žmurkajúcich očí: *Usmievavá Madona s dieťaťom* (cca 1450)

Je to zvláštne, ale keď začneme rozhovor o Kristovi a jeho učení, na tvári sa nám usadí vážny výraz. Priveľmi vážny na šíriteľov radostnej zvesti. Akoby radosť nepatrila do mentálnej výbavy mnohých kresťanov. Isto, pri svätých veciach sa nepatrí šaškovať, ale to ešte neznamená, že sa o nich nemáme baviť s radostným výrazom v tvári. Napokon, ťažko si predstavíť, že Ježiš si povolal učeníkov s pochmúrnou tvárou...

Je to zvláštne, v loretánskych litániách označujeme Pannu Máriu za *Príčinu našej radosti*, a pritom nielenže sa nám aspoň na chvíľu nerozžiaria oči, ale nie sme schopní vidieť úsmev ani

na tvári Panny Márie. Ako keby úsmev nešiel dokopy s Božou Matkou. A, žiaľ, tomuto klamu podľahla aj väčšina umelcov. Pannu Máriu znázorňujú vážnu, dokonca aj keď drží v rukách malého Ježiša. A pritom stačí natiahnuť krk ponad maliarsky stojan a všimnúť si tváre pozemských matiek, keď držia v náručí svoje dieťa...

Akosi sme pozabudli, že úsmev je podľa Romana Guardiniho „jedna z najväčších síl ľudského ducha“. Úsmev je znak vnútornej vyrovnanosti, je začiatok dosiahnutého pokoja. „V úsmevе je niečo zo samotnej Božej priehľadnosti,“ dodáva Alessandro Pronzato. Obe myšlienky nepriamo potvrdzuje Nietzsche, ktorý hovorí, že diabol je „*duch pochmúrnosti a príslosti*“.

Aby však bolo jasné – skutočný, úprimný, neimprovizovaný úsmev sa nevytvára v maskérni či pred zrkadlom. Na „vytvorenie“ úsmevu je potrebná radosť v duši, jednoduchosť, ktorá zjednocuje náš vlastný život. Radosť a jednoduchosť Panny Márie. Radosť z prítomnosti Ježiša. A práve jeho prítomnosť vyvoláva ten najsvätejší úsmev. „*Radosťou sa zachvelo dieťa v mojom lone,*“ (Lk 1,44) hovorí natešená Alžbeta pri stretnutí s Pannou Máriou v Ain Karime. Preto nie nadarmo nás sv. Pavol vyzýva: „*Ustavične sa radujte!*“ (1 Sol 5,16). Vyzýva nás k stálej prítomnosti so zdrojom neutíchajúcej radosti – s Ježišom a s jeho matkou.

Chcem však upozorniť na jednu vec: úsmev nijako neznevazuje utrpenie a bolesti Panny Márie. Lenže k jej lepšiemu, komplexnejšiemu pochopeniu by sme ju mali aj vidieť s úsmevom na tvári a s prežívanou radosťou. Je pravda, že žijeme v slzavom údolí, v ktorom je nám Božia Matka najúžasnejšou pomocnicou. Ale Boh nám dal úsmev na to, aby sme aj my nejakú-tú slzu zotrelí a usušili. Nemôžeme vidieť plačúcu Madonu, no nevšímať si bratov a sestry, ktoré plačú vedľa nej. Aj preto nás Mons. Antonio Bello, známy aj ako don Tonino, vyzýva: „*Zmierme sa s úsmevom, zmierme sa s radosťou, aby sa kríže stali anténami, cez ktoré budeme počúvať nebeskú hudbu.*“

Príčina našej radosti, daj, nech nezabudneme aj iným dať počúvať túto hudbu.

PAVOL PRIKRYL

Myšlienka čísla:

***Ustavične sa radujte v páni! Opakujem:
Radujte sa!***

Sv. Pavol (Flp 4, 4)

*Mať
posledných
päť dolárov,
tri dáň
do reklamy*

Henry Ford

www.vox.prikryl.sk

*Mať posledné
peniaze,
objednám si*

VOX

dvojtyždenník moderného
kresťana

časopis v PDF formáte
o náboženstve a kultúre

OBJEDNÁVKY:

vox.zdruzenie@gmail.com • 0918 472 420

Pred 35 rokmi spáchal Turek Mehmet Ali Ağca atentát na Svätého Otca sv. Jána Pavla II.

Guľku akoby ktosi viedol

Vatikán, Námestie sv. Petra, streda 13. mája 1981, niečo po 17.00 h. Radostné napätie sa stupňuje. Zrazu vybuchne nadšenie. Zjavuje sa papamobil. Pápež Ján Pavol II. z otvoreného auta máva na všetky strany.

Je 17.17 h. Svätý Otec berie na chvíľu do rúk dieťa, usmeje sa naň, požehná ho a vracia ho do rúk otca. Námestím sv. Petra zrazu zaznejú štyri výstrely. Za pápežom stojaci jeho osobný tajomník Stanisław Dziwisz a komorník Angelo Gugel chytajú klesajúce telo Svätého Otca pod pazuchy. Cez pápežovu bielu reverendu pomaly presakuje krv...

„Ali Ağca vedel strieľať a určite vystrelil bezchybne. Lenže tú guľku akoby ktosi viedol,“ povedal neskôr Ján Pavol II. Stanisław Dziwisz potvrdzuje, že atentátnik vystrelil s úmyslom zabiť: „Výstrel mal byť smrteľný.“

Guľka prenikla do tela Svätého Otca a zranila mu brucho, pravý lakeť a ukazovák ľavej ruky. „Prešla medzi pápežom a mnou. Počul som ešte dva výstrely, dve blízko stojace osoby boli zranené,“ opisuje strašné sekundy terajší krakovský arcibiskup kardinál Dziwisz.

Spýtal sa pápeža: „Kam?“

„Do brucha.“

„Bolí?“

„Bolí.“

Keďže v blízkosti nebol nijaký lekár, pápeža rýchlo preniesli do sanitky, ktorá veľkou rýchlosťou uhaňala na kliniku Gemelli. V sanitke sa pápež polohlasno modlil, no ešte cestou stratil vedomie. „Pamätám sa na cestu do nemocnice. Cítil som, že to prežijem. Trpel som, mal som dôvod na strach – ale mal som zvláštnu dôveru. Otcovi Stanisławovi som povedal, že atentátnikovi odpúšťam. Čo sa dialo v nemocnici, už si nepamätám,“ rozprával v Castel Gandolfe Ján Pavol II.

poľským filozofom Józefovi Tischnerovi a Krzysztofowi Michalskemu.

Okamžite po príchode na kliniku previezli Svätého Otca do operačnej sály. Pápežov tlak krvi dramaticky klesol, tlkot srdca bolo ledva počuť. „Lekári ma prosili, aby som pápežovi udelil pomazanie chorých. Hneď som to urobil,“ opisuje príchod na kliniku Mons. Dziwisz. Tam dostal pápež okamžite transfúziu krvi. Prvú krv organizmus odmietol. „Našli sa však lekári nemocnice, ktorí darovali vlastnú krv. Druhá transfúzia bola úspešná,“ hovorí Mons. Dziwisz.

Začala sa operácia, ale lekári neverili, že pacient prežije. O prestrelený prst sa nestarali, čo bolo pochopiteľné. „Ak prežije, potom s tým niečo spravíme,“ povedali lekári Mons. Dziwiszovi. Prst sa neskôr zrástol bez špeciálneho zásahu.

Po operácii previezli pápeža do reanimačnej miestnosti. Lekári sa báli novej infekcie. Nakoniec sa všetko dokonale zahojilo.

Svätý Otec sa po operácii zobudil až na ďalší deň okolo poludnia. Spomína si: „Keď som sa zobudil, necítil som sa až tak zle. Aspoň spočiatku.“ Svojmu osobnému tajomníkovi povedal: „Včera som sa nepomodlil kompletórium.“ Mons. Dziwisz pápeža trochu poopravuje: „Svätý Otec sa opýtal: ‚Pomodlil som sa kompletórium?‘, lebo si myslel, že je ešte predchádzajúci deň.“

Podľa Mons. Dziwisza boli ďalšie tri dni hroznú: „Svätý Otec strašne trpel. Ved’ zo všetkých strán mal drény, celého ho rezali...“

Rekonvalescencia postupovala rýchlo. Začiatkom júna sa pápež vrátil do Vatikánu. Ďalšie, doplnujúce chirurgické zákroky vykonal lekári 5. augusta. Dňa 13. augusta, tri mesiace po atentáte, lekári vydali vyhlásenie o skončení klinickej liečby. Pacient sa mohol definitívne vrátiť domov do Vatikánu.

Päť mesiacov po atentáte sa pápež znovu stretol s veriacimi na Námestí sv. Petra.

Na základe knihy *Pamät’ a identita* spracovala A. T.

Rozhovor s pražským arcibiskupom Dominikom Dukom, OP, najmä o utečencoch

V OSN by som hrmel

V českých *Lidových novinách* vyšiel 7. mája 2016 rozhovor s českým prímasom, pražským arcibiskupom kardinálom Dominikom Dukom, OP. Uverejňujeme podstatnú časť rozhovoru.

Je strach z islamu opodstatnený?

Strach pred imigrantmi nie je z väčšej časti ani islamofóbia, ani šovinizmus. Je to normálna úvaha, ktorá vychádza z toho, že minulý rok táto divoká migračná politika priniesla problémy isté riziká. Na druhej strane však vidíme, že utečenci nemajú záujem o krajiny Vyšehradskej štvorky, a môžeme sa pýtať prečo. Unikajú ďalej aj z Rakúska. Historická pamäť existuje aj u utečencov, tu bolo to veľké bojisko medzi expanziou islamu a obranou kresťanskej Európy, to môže hrať rolu. Určite sú v tom aj sociálne otázky, v koloniálnych krajinách sa utečenci ľahšie dohovoria po anglicky či francúzsky, rolu hrá aj silná prítomnosť tureckej menšiny v Nemecku.

Sú dva extrémne spôsoby reagovania. Jeden nechce vidieť problémy, nevidí, že existuje politika džihadistov a otázka sociálneho zabezpečenia. Keď sú niektorí naši občania za prijatie milióna či neobmedzeného počtu utečencov, musíme im položiť otázku, či sú ochotní sa zriecť štvrtiny svojich príjmov. Potom je druhý extrém tých, ktorí povedia „*ani noha*“, a spoločne sa obracajú do šovi-

nistickej a úplne nerozumnej pozície. Vieme, že medzi utečencami sú ľudia, ktorí utekajú, aby si zachránili život. S riešením utečeneckej krízy sa však už nemôže váhať.

Ako to myslíte?

Celý tento problém je dôsledkom rozpadu bipolárneho sveta, pádu berlínskeho múru, keď došlo k tomu, že obe veľmoci stratili záujem o regióny ako Maghreb či Predný východ, nechali ich osudu. Spoločnosť v týchto regiónoch bola zvyknutá na určitú materiálnu a finančnú podporu. Problémom sú aj nedoriešené otázky terorizmu, ktorý sa veľmi bolestivo dotýkal Európy v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch a ktorého centrom bola Líbya. Musíme povedať, že situácia je natoľko vážna, že sa musí nielen EU, ale aj OSN zamýšľať, čo by sa stalo, keby 80 alebo 90 miliónov ľudí z tohoto regiónu prišlo do Európy. Bola by to humanitárna aj ekologicko-hospodárska katastrofa. Taký prísun obyvateľstva nie je schopné sa v jednej generácii integrovať do Európy, spôsobilo to spoločenský a ekonomický rozvrat.

Preto náš postoj ako Cirkvi spočíva v tom, že nie je možné zastaviť vojnový stav v týchto krajinách bez vojenskej prítomnosti, bez mierových zborov, musí sa obnoviť infraštruktúra. Biskupi z týchto oblastí nám hovoria: „Prosíme vás, je nutné pomáhať tu, naši ľudia sa v emigrácii stratia a nastanú problémy, pretože nie sú schopní sa integrovať v jednej, dvoch, troch generáciách.“

Je smutné, že len v poslednom čase ukazujú médiá aj problematiku neinkulturovaných oblastí v Nemecku, vo Francúzsku a vo Veľkej Británii. Z toho všetkého vyplýva problematika, ktorá vyvoláva nenávisť a nálady, ktoré sú veľmi vzdialené ako humanite, tak aj kresťanskému poňatiu života.

Diskutujete o tom vo vnútri Cirkvi? Sú na to rôzne názory?

Určite by ste našli aj v Katolíckej cirkvi časť tých, ktorí majú väčšinový názor, a časť tých, čo ho nemajú. Nájdete však aj časť tých, ktorí o imigrácii nehovoria, ale pracujú.

Otázkou imigrácie sa intenzívne zaoberáme viac ako desať rokov. Prvou je imigrácia obyvateľov z východnej Európy – Ukrajina, Rusko, Bielorusko, Kazachstan. Za 20 rokov slobody pribudlo do našej republiky takmer pol milióna nových obyvateľov. Myslím si, že to nevyvolalo nejaké problémy, napätia. Ak sa teda hovorí, že nie sme ochotní nikoho prijímať, nie je to pravda. Pražská arcidiecézna charita i ďalšie charity na tom pracujú. Cirkev to prirodzene nemôže robiť sama. Nie je politická strana, nemôže si tiež dovoliť popierať úlohu štátu. Je tu spolupráca s ministerstvami a so štátnymi zložkami, ktoré sa touto problematikou zaoberajú.

Už prakticky rok sa venujeme otázke utečencov z oblasti Blízkeho východu. Bežala dezinformácia, že chceme prijímať len kresťanov. Povedali sme, že ich musíme prijať na prvom mieste, pretože sú najviac prenasledovanou skupinou a ide im o život. To v absolútnej väčšine nie sú ľudia, ktorí by tu hľadali len sociálne zlepšenie. Ako Cirkev sme priamo ochotní pracovať, na sprostredkovaní prijatia utečencov do rodín. Prirodzene, musíme v tom plne spolupracovať so štátom, každý musí prejsť zákonným procesom. Nedá sa poprieť, že z detenčných táborov utekajú najmä mladí muži, pretože ženy tam majú svoju

»»»

prácu alebo sa starajú o rodiny. Nie je však možné len tak jednoducho povedať: Otvorme hranice.

Časť imigrantov si možno nevybrala život z dávok, trvá to, než sa azylant dostane na trh práce.

My ako krajina nie sme skutočne pripravení na tak veľkú vlnu, aj keby sme chceli pomáhať len tým, ktorí to nutne potrebujú. Nemáme v tom tradíciu, nemáme ľudí, ktorí by boli schopní s utečencami komunikovať. Koľko máme skutočných arabistov? Máme akademických pracovníkov, ktorí však určite nepustia univerzity a orientálny ústav a nestanú sa dobrovoľníkmi v utečeneckých táborech. Problém je aj v tom, že tu prichádzajú ľudia z úplne iného kultúrno-civilizačného okruhu, aj keby to boli kresťania. Sme krajina so silnou priemyselnou tradíciou, musíme si uvedomiť, že naše strojárské podniky si potrebujú vychovať nových pracovníkov – a to je otázka jazyková, technologických znalostí i robotníckej tradície. Ako dlho trvalo v západných regiónoch Poľska, kam z východných oblastí prišli roľníci, aby sa z nich stali odborní technickí pracovníci? Je to proces, ktorý si niečo vyžaduje.

Sú to tak náročné problémy, že tým najracionálnejším riešením je usilovať sa o nastolenie fungujúceho štátneho aparátu v krajinách pôvodu migrantov tak, aby tam mohli žiť dôstojný život.

Na jeseň sa niektoré farnosti sťažovali, že biskupi s nimi málo hovoria, že sú nachystané pomôcť utečencom, ale nikto im nedáva informácie. Došlo aj ku komunikačnému nedorozumeniu medzi kňazom Tomášom Halíkom a Českou biskupskou konferenciou. Znamená to niečo, alebo je to len výsledok nedokonalkej komunikácie?

Komunikácia nie je nikdy dokonalá, jazyk je nástroj dorozumenia, ale aj sporu. V rámci Českej biskupskej konferencie neriešime len túto otázku, to by sme museli zmeniť Cirkev na úrad pre utečencov. V rámci Cirkvi sa venuje pomoci utečencom aj Charita. Máme aj ekumenickú spoluprácu. Spolupráca teda je, ale je nutné nepracovať chaoticky. Keď vám nejaká rodina povie, že prijme dve utečenecké rodiny, musíme si overiť, že majú priestor, že sa s nimi dohovoria. Musíme to aj prejednať s miestnou samosprávou, aby im potom susedia nevytlkli okná.

A čo sa týka toho, ako sa konferencia dištancovala od slov Tomáša Halíka

o utečencoch v ČT? Varoval pred šírením strachu podobne ako vy.

Myslím si, že veľký podiel na onom strachu majú práve aj ľudia, ktorí hovoria: Prijmeme ich všetkých. Kto vyprovokoval – a bude to mať svoje dôsledky – rozdelenie nemeckej spoločnosti?

Myslíte Willkommenskultur kancelárky Merkelovej?

Ano. EU napomenie Poľsko, hoci to nemá v gescii, ohľadom politických reforiem, ale pritom to bolo vyhlásenie pani Merkelovej, ktoré porušilo rad základných princípov EU, otázku bezpečnosti, Schengenu. To sú zásahy, o ktorých sa nedá povedať, že nemajú dôsledky. Máme tu stanovisko biskupskej konferencie a ja sám som dal pokyn, aby sme sa dištancovali od slov profesora Halíka, pretože vôbec nezodpovedajú stanovisku, ktoré sa odhlasovalo na konferencii. Ak budeme hovoriť len o jednej časti reality, ale nie aj o druhej, potom strach v spoločnosti porastie oveľa viac. Niektoré ingerencie do otázok, ktoré sa týkajú politického života, vyžadujú od Cirkvi, od kňaza i profesora, aby hovoril štýlom, ktorý je vlastný jeho postaveniu. A vystúpenie profesora Halíka bolo emotívne preexponované. Preto sme vydali toto stanovisko. Cirkev má svoj hlas a to je hlas Českej biskupskej konferencie. K tomu, ako vystupuje určitý kňaz, má jeho biskup právo sa vyjadriť. Tu tiež používam svoju autoritu. Nepoužívam ju často, ale sú chvíle, keď je nutné povedať svoje. Ono je potom ťažké, keď sa v kostoloch modlíme za predstaviteľov štátu, musíme o nich aj hovoriť. Každý máme chvíľku, keď si na nich zanedávame, keď sa nám nie-

čo nepáči, ale tiež viem, že takto nemôžem vystúpiť na verejnosti.

Zdá sa nám, že názory biskupov sú málo počut'. Ich názory na to, ako riešiť spoločenské problémy.

To nie je také jednoduché. Cirkev nemôže hrať rolu politických strán. Klerikalizmus sa skončil. Viem pochopiť, že každý z nás, keď má záujem o život spoločnosti, čo je správne, musí niektoré veci povedať. Ale musíme si dať veľmi veľký pozor, aby sme spoločnosť nerozdeľovali. Naši veriaci, katolíci, evanjelici či pravoslávni, nevolia len politickú stranu. Tradične to bola ľudová strana, ale to nie je klerikálna strana, svoju úlohu v tom už splnila za druhej svetovej vojny. Problém je, že mediálne spravodajstvo hľadá konflikt, kontrast, pretože to ľudí zaujíma. Prieskumy hovoria, že ľudia nemajú záujem o správy, ak nie sú negatívne. To je aj dôvod, prečo cirkevné postoje nie sú tak počut', ale určite nechceme kázať po uliciach alebo zneužívať bohoslužby na to, že na nich budeme riešiť, kto vládne na magistráte alebo sa dostal do parlamentu. Z kazateľnice sa nemôže stať platforma politického školenia.

Ako v kontexte už spomínanej Willkommenskultur vnímate, že si pápež František priviezol so sebou z ostrova Lesbos niekoľko utečencov?

Je to gesto. Na jeho mieste by som asi tiež mal slzy v očiach a povedal by som: Tým ľuďom musím pomôcť. Ale to nie je celkové riešenie.

Pápež však tiež poslal svojho premiéra kardinála Parolina do OSN, kde požiadala o zásah všetkými legitímnymi prostriedkami – to sú tie mierové zbory. Ale táto správa médiami neprebehla. Koluje len moment emotívneho záberu na pápeža.

Pápež má popularitu. Františkova citlivosť na sociálnu problematiku je iná, ako je naša v Európe. On do istej miery plní jednu úlohu – ak som povedal, že bipolárne veľmoci zabudli na svet chudoby, pápež bije na poplach. Jeho prístup k ľuďom nie je prístupom univerzitného profesora.

Bl. Lev IX. Keby ste vy mali tú možnosť a mohli si vybrať medzi prijatím štrnástich utečencov, alebo jednaním na pôde OSN, čo by ste si vybrali?

Dal by som utečencov Charite a išiel by som do OSN, kde by som hrmel, že je nutné ísť pomôcť na miesto. Také je ustrojenie mojej povahy.

(Krátene)
(Snímky: BD, wiki)

Pred 20 rokmi zavraždili v Alžírsku islamistickí extrémisti sedem trapistických mníchov

Testament Christiana de Chergé

Z noci z 26. na 27. marca 1996 uniesli extrémisti z Ozbrojenej islamskej skupiny (GIA) sedem trapistických mníchov z kláštora Panny Márie z vrchu Atlas v Tibhirine v Alžírsku. GIA 21. mája 1996 oznámila, že mníchov zabil. Dňa 29. mája 1996 médiá uverejnili testament priora alžírkeho kláštora Christiana de Chergé, OCSO, ktorého extrémisti tiež zavraždili. Testament uverejňujeme v plnom znení.

Tvárou v tvár k Bohu. Keď sa priblíži definitívne obrátenie sa „k Bohu“...

Ak by som sa jedného dňa – ktovie, možno to bude už dnes – stal obeťou terorizmu, ktorý, ako sa zdá, je očividne namierený proti všetkým cudzincom v Alžírsku, želim si, aby moje spoločenstvo, moja Cirkev i moja rodina mysleli na to, že som celý svoj život odovzdal Bohu a tejto krajine.

Pravdepodobne budete so mnou súhlasiť, ak poviem, že ani násilná smrť a brutálna rozlúčka so životom nie sú cudzie tomu, kto je jediným Majstrom celého života. Modlite sa za mňa. Ako ináč by som sa mohol stať hodný takejto obety? Pripočítajte vo svojej mysli moju smrť k mnohým násilným úmrtiam, ktoré zostali v lahostajnosti a anonymite. Môj život nemá väčšiu cenu ako život kohokoľvek iného, ale ani menšiu. Každopádne môj život už stratil detskú nevinnosť. Žil som dosť dlho na to, aby som spoznal, že aj ja nesiem spoluvinu na zle, ktoré sa, ako sa zdá, rozmáha po celom svete, dokonca som spoluzodpovedný aj za zlo a násilie, ktoré ma tu kedykoľvek môže zasiahnuť. Ak sa tak raz stane, bol by som rád, keby mi bola dopriata aspoň na krátku chvíľu jasná myseľ, v ktorej by som si vyprosil odpustenie u Boha i u svojich spolubratov a zároveň aj schopnosť odpustiť všetkým, ktorí sa previnili voči mne. Neželám si zomrieť násilnou smrťou a záleží mi na tom, aby som sa k tomu otvorene priznal.

Neviem, ako by som sa z takejto smrti, ak raz naozaj príde, mal tešiť, keď viem, že z nej obvinia bez rozdielu celý alžírsky národ, ktorý tak veľmi milujem. Ak by som mal zažiť „milost' mučeníckej smrti“ z ruky Alžírčana, bola by to draho vykúpená smrť – nech už by bol mojím vrahom ktokoľvek, aj ten, kto podľa vlastného presvedčenia koná v mene islamu správne.

Vo svojom živote som spoznal opovrhnutie, ktoré je namierené proti celému Alžírsku. Rovnako som spoznal aj karikatúry a skreslené obrazy islamu, na ktorých sa zakladá určitý idealizmus. Ak však tento náboženský smer stotožňujeme so zarytou ideológiou islamistických extrémistov, priveľmi zľahčujeme situáciu. Alžírsko a islam znamenajú pre mňa niečo úplne odlišné. Sú pre mňa akoby telo a duša. Tento svoj postoj som hlásal verejne a podľa najlepšieho vedomia a sve-

domia som neustále vysvetľoval, čo som od oboch dostal. Hlásal som, že som v alžírkej krajine i v islamskom náboženstve objavil pre seba niečo podobné ako základné idey evanjelia, ktoré sa mi prvý raz zjavili v detstve, keď som sedel na matkiných kolenách. Ona bola pre mňa prvou, prvotnou Cirkvou a ona ma – práve v Alžírsku – učila bázni a úcte voči veriacim moslimom.

Moja smrť by, pravdaže, mohla dať za pravdu tým, ktorí ma považovali za naivného a idealistického: „Nuž, nech teraz povie, čo si myslí o islame!“ No nech títo pochybovači vedia o mojom presvedčení, že v hodine smrti konečne upokojím svoju neutíchajúcu a trýznivú zvedavosť.

A preto si želim, ak je to aj Božia vôľa, aby som mohol ponoriť svoj zrak do zraku Otca a spolu s ním vnímať jeho islamské deti rovnako, ako ich vníma On – osvietené nádherou Krista a jeho utrpením a naplnené darom Duchu, ktorý vytvára spoločenstvo a ktorý nás radostne zjednocuje v podobnosti, aj keď pritom nezabúda na rozdiely.

Vzdávam vďaky za tento končiaci sa život, ktorý je plne môj a ktorý patrí zároveň naplno aj vám. Môj život a ich život. Ak svoj život stratím, ďakujem Bohu za to, že to tak chcel, že ma – napriek všetkému – nasmeroval na túto radosť, ktorá je väčšia než všetko a napriek všetkému.

Do svojej vďaky, v ktorej vypovedám všetko o svojom živote, zahrňam aj vás všetkých, mojich včerajších i dnešných priateľov, mojich tunajších alžírskych priateľov, matku i otca, sestry a bratov.

A do svojej vďaky zahrňam aj teba, priateľu poslednej minúty môjho života. Teba, ktorý nevieš, čo činiš. Áno, vyslovujem vďaku aj za teba a prijímam absolútne obrátenie sa „k Bohu“, pred tvár ktorého ma mojím skutkom dovedieš.

Nech je nám obom, šťastným lotrom, dopriate, aby sme sa raz stretli v raji pri našom spoločnom Otcovi.

Amen! „Inš' Alláh!“

V Alžíri 1. decembra 1993

V Tibhirine 1. Januára 1994

Christian +

Kto sú členovia Rádu cisterciánov prísnej observancie, známi ako trapisti?

Mnísi

Rád cisterciánov prísnej observancie (*Ordo Cisterciensis Stricteris Observantiae*), ktorého členov poznáme pod menom trapisti, patria do kláštornej rodiny, ktorá nasleduje životné pravidlá svätého Benedikta z Nursie, otca západného mníšstva.

Dá sa povedať, že v súčasnosti naplňajú najranejší ideál mníšstva trapisti. Väčšina ostatných rádov benediktínskej tradície žije podľa uvoľnenejších pravidiel, ale trapisti ich dodržiajú stále prísne, vrátane pravidiel mlčania. Verne zachovávajú rehoľu (regulu) sv. Benedikta, v ktorej sa veľa priestoru venuje modlitbe, ale dôraz sa kladie aj na manuálnu prácu, v zmysle Benediktovho *Ora et labora*. V súčasnosti je po svete vyše sto kláštorov trapistov.

Rád vznikol v 17. storočí v kláštore La Trappe (odtiaľ trapisti) vo Francúzsku. V roku 1664 sa stal tento kláštor pod vedením opáta Armanda Jeana le Bouthillier de Rancestal centrom dôkladnej reformy cisterciánskeho poriadku. Reforma predstavuje zavŕšenie dlhého hľadania usmerňovaného stále rovnakými kritériami: život v spoločenstve, samota a odlúčenie od sveta, zrieknutie sa apoštolátu, jednoduché oblečenie, jednoduchá strava, strohá architektúra, mlčanie a manuálna práca, prijímanie hostí.

MODLITBA A TICHŔ

Trapistickí mnísi zachovávajú mlčanlivosť, pretože ticho vytvára priestor na vnímanie Boha. Mýlia sa však tí, ktorí si myslia, že trapistický život je určený pre introvertov. „Zahľbenie sa do seba je jedno z veľkých nebezpečenstiev kláštorného života,“ varuje opát Dom Patrick Olive z opátstva Sept-Fons vo Francúzsku a vysvetľuje: „Mlčanie je veľká výhoda. Udržiava nás v najkonkrétnejšom a najčistejšom realizme. No nie je bez úskalia. Mlčanie totiž umožňuje snívať, premietat'. A premietanie znamená pre mnícha mor. To je často prípad bo-

jazlivých alebo uzavretých pováh. Zatiaľ čo táraj sa môže stať dobrým mlčanlivým mníchom.“

Život trapistu spočíva výhradne v oslave Boha. Nie je ľahký, učí však realizmu a rovnováhe. Je založený na stíšení, a to nielen od vonkajšieho hluku, ale na stíšení celého života. Ak má mladý muž pocit, že ho Boh volá, má možnosť najskôr skúsiť život v kláštore. Žije v dome pre hostí, zúčastňuje sa na bohoslužbách, má k dispozícii kaplnku a knihy, pri obede počúva čítanie mníchov, ale aj pracuje, väčšinou v kuchyni. Keď zistí, že toto je život, ktorý chce žiť, môže prísť do kláštora na dlhšie obdobie, zaradí sa do komunity a žije jej život.

Mníšsky život je predovšetkým prax, nie teória. Sedem ráz za deň prichádza mních na spoločnú modlitbu. Spev žalmov je výrazom modlitby Cirkvi, vlastnej modlitby mnícha a modlitby celého ľudstva. „Askéza je dnes možno menej telesná ako predtým, ale zostáva nevyhnutná. Naša doba potrebuje znovu objaviť jej význam. Pôst dnes dostal naturalistickú povahu, obmedzil sa na zdržanlivosť. A pri tom je to očakávanie,“ hovorí Dom Patrick Olive.

PRÁCA

V *Regulách sv. Benedikta* sa píše: „Bratia budú vtedy skutoční mnísi, keď budú žiť z práce svojich rúk.“ Mnísi pracujú spravidla každý sám či v malých skupinkách. Ničím sa neodlišujú od svojich susedov spoza kláštorného múra: ani pracovným odevom, ani strojmi, a napokon – ani starosťou o zárobok, pretože podľa reguly „kláštor by mal byť vybavený tak, aby v ňom bolo všetko potrebné“. Preto, ak to dovoľuje ekonomická situácia, sa mnísi zväčša usilujú venovať najmä poľnohospodárskym prácam. No v súčasnej modernej civilizácii väčšina kláštorov zisťuje, že poľnohospodárstvo musí byť, ak chce kláštor prežiť, podporené aj nejakou formou umenia či manufaktúry. Sebestačnosť je jedným z hlavných rysov trapistov. V kaž-

dom kláštore sa vyrába niečo iné a to zabezpečuje prísun financií na chod komunity. A tak sa v mnohých obchodoch objavujú výrobky trapistov: chlieb, torty, zavaraniny, džemy, cukríky, med, syry, špeciálne druhy pív, drevárske výrobky, kozmetika, umelecké výrobky, kadidlá, ikony, devocionálie, nahrávky ich chrámových spevov, ružence či duchovné knihy.

DENNÝ REŽIM

Dni bratov trapistov prebiehajú stále rovnako. Deň sa začína o 3.00 a končí sa o 20.00 hod.

Po krátkej osobnej hygiene sa o 3.15 začína nočné ofícium (matutínium), ktoré trvá približne hodinu. Po ňom nasleduje polhodina tichej osobnej modlitby. Od 5.00 do 6.15 sa bratia venujú čítaniu (lectio divina). O 6.15 sa komunita zhromažďuje v kapitule na čítanie reguly. O 6.30 nasleduje modlitba ranných chvál a svätá omša. Čas od 8.00 do 9.00 je vyhradený na modlitbu alebo čítanie. O 9.00 sa komunita schádza na popoludňajšie ofícium (tercia). Po tercii sa všetci rozchádzajú do práce.

O 12.00 sa komunita modlí popoludňajšie ofícium (sexta), nasleduje spoločný obed, chvíľa odpočinku, modlitby alebo čítanie. O 14.00 sa bratia schádzajú na popoludňajšie ofícium (nona). Od nony do večier, ktoré sa začínajú o 17.30, sa mnísi opäť venujú práci. Čas od 17.00 do 17.30 je vyhradený na osobnú modlitbu. Po večerách nasleduje osobná modlitba a večera. Okolo 19.10 sa bratia schádzajú na spoločné čítanie, čistia zeleninu alebo cvičia spev. O 19.30 sa komunita modlí záverečnú modlitbu dňa, ktorá sa zakončí spevom *Salve Regina*, „vznešenej antífóny“, ako ju nazývali v stredoveku. Tento chválospev sa spieva každý večer už od 12. storočia.

Okolo 20.00 dá predstavený kláštora všetkým bratom svoje požehnanie, nastáva veľké mlčanie (silentium) a čas spánku.

Spracovala BOKA PIKA

Thomas Merton opisuje život v trapistickom kláštore Našej Panej v Gethsemani

Snímka: archív

Priemerný trapistický kláštor je tichý, umiestnený väčšinou bokom od všetkých ciest, obsadený komunitou sedemnástich až osemnástich mužov, ktorí vedú mlčanlivý energický život sústredený úplne na Boha. Je to život modlitby a pokánia, liturgie, štúdia a manuálnej práce. U mníchov sa nepredpokladá pôsobenie v podobe vonkajších bohoslužobných úradov, kázania, učenia a podobne. Jediná učiteľská činnosť, ktorú mnísi vykonávajú, sa obmedzuje na hodiny teológie a filozofie v dosahu samotného kláštora – hodiny dávame mladým mníchom alebo scholastikom, pripravujúcim sa na kňazstvo.

PRÁCA A MODLITBA

Život je fyzicky náročný, ale zadost'učinením za tieto ťažkosti je vnútorný mier. V každom prípade si človek čoskoro zvykne na ťažkosti a nakoniec zistí, že to vlastne nie je také hrozné. Sedem hodín spánku je pomerne normálne. Mníška strava je extrémne jednoduchá, ale zväčša postačí na udržanie si zdravia počas dlhých rokov – mnísi už tradične umierajú veľmi starí. Človek si tiež čoskoro zvykne spať na doskách a slame. Väčšina mníchov by mala problémy spať na mäkkých matracoch, keďže si už zvykla na dosky.

Život je obvykle tichý. Tu sa nehovorí. Mnísi hovoria so svojim nadriadeným a duchovným vodcom, len keď je to nutné. V priemernom kláštore je trapistické mlčanie úplne prenikajúcou ve-

Život v tichu

Medzi najznámejších trapistických mníchov 20. storočia nepochybne patrila THOMAS MERTON. V knihe *Jonášovo znamenie* nám približuje život v trapistickom kláštore.

cou, čo sa vsiakla do každého človeka, ktorý tu žije.

Práca na poli je pre mníchov oporou a úplne prirodzenou vecou je, že mnísi pracujú vonku päť či šesť hodín denne. Keď nepracujú alebo sa nemodlia v chóre, čítajú, meditujú alebo sa venujú kontemplatívnej modlitbe, predpokladá sa, že celý deň bude predĺženou modlitbou, pri ktorej mnísi zostávajú spojení s Bohom v každej svojej činnosti. To je skutočný zmysel kláštorného života: viac či menej navyknutý stav prostej modlitby a spojenie s Bohom; jeho intenzita kolíše v rôznom čase dňa a dovoľuje najst' vlastný rytmus života každého jednotlivca a prenáša duše mníchov v každom okamžiku pod priamy a intímny vplyv Božieho konania.

CENTRUM KLÁŠTORA

Kláštor Gethsemani (*kláštor v Kentucky, USA, kde pôsobil Thomas Merton* – pozn. red.) je obrovská štvorcová budova okolo centrálného dvora, obklopená krdľom veľkých i malých, starých i nových stodôl, chlievov, dielní, garáží a hospodárskych budov, s veľkou zeleninovou záhradou a mliečnou farmou a s asi 700 akrami lesa, o ktorý sa veľmi zaujímam a v ktorom mám malú a nevýznamnú prácu, ktorá ma však veľmi obšťastňuje.

V priemernom kláštore je trapistické mlčanie úplne prenikajúcou vecou, čo sa vsiakla do každého človeka, ktorý tu žije.

Najdôležitejšou časťou Gethsemani je kláštorný kostol. Pravda, nie je to len kostol, ale bazilika. Touto dôstojnosťou ju ozdobili, k nemalému prekvapeniu všetkých mníchov, v roku nášho stého výročia jestvovania kláštora – 1949.

Kostol má dlhú jednoduchú chrámovú loď a prostý neogotický oltárny výklenok z 19. storočia, korunovaný dre-

venou mosadznou zvoničkou. Strednú časť chrámovej lodi zaberá chór mníchov, ktorí spievajú kanonické spevy. Tie sa skladajú prevažne zo spevov žalmov – v priebehu nočných vigílií, ale aj v rôznych časoch v priebehu dňa.

Tu kňazi slávia každé ráno okolo štvrtej hodiny svätú omšu; tu idú laickí bratia a scholastici k prijímaniu. Tu trávime veľa času meditáciou a osobnou modlitbou. Ústrednou udalosťou dennej liturgie je, prirodzene, konventná svätá omša, ktorá sa slávi dopoludnia. Celebrujúci sa nazýva *hebdomadarius* – to preto, lebo sa striedame v slúžení sv. omše vždy po jednom týždni. Kňazovi slúžiacemu omšu prisluhuje diakon, ktorý číta evanjelium. Kláštorný chór spieva spoločne a vlastné časti omše.

OPÁT

Netreba si však myslieť, že kňazstvo je niečo nevyhnutné pre mníšsky stav ako taký. Naopak, človek môže byť mníchom bez toho, aby bol zároveň kňazom. V časoch svätého Benedikta, to znamená v 5. storočí, keď bol rehoľný život taký, ako ho poznáme teraz, upevnený v západnej Cirkvi, bolo kňazmi len jeden či dvaja mnísi. Keďže naša terajšia kláštorná liturgia má svoj stred v omši, a pretože scholastikov, novicov a laických mníchov môžu riadiť len kňazi, je to práve kňaz, ktorý obvykle pomáha opátovi s jeho učiteľskými, riadiacimi a administratívnymi povinnosťami, a kto koná bohoslužby. Tieto úlohy, aj keď samy o sebe nie sú ťažké, niekedy sú kvôli množstvu iným veciam navyše, a tak si občas vyžadujú nečakané obety.

Ešte väčšie je, prirodzene, bremeno otca opáta, ktorý musí viesť a riadiť celú komunitu, zabezpečiť jej financovanie, musí sa starať aj o svoju rehoľnú rodinu a dohliadať na rozvoj „dcérskych domov“ – novo založených, a potom, každý druhý rok cestovať do Francúzska na generálnu kapitulu. To je zhromaždenie všetkých opátov rádu. Generálna kapitula je najvyššou rádovou autoritou.

Generálny opát, poprípade jeho delegát, z času na čas vykonáva vizitácie jednotlivých kláštorov. Cieľom vizitácií je zachovávanie disciplíny rádu, riešenie problémov, ktoré vznikajú v kláštorných komunitách, a predchádzanie oveľa vážnejším problémom, ktoré môžu vzniknúť v budúcnosti.

Vizitácie vždy zanechávajú v dušiach mníchov hlboký dojem a občas spôsobujú v štýle života komunity prevratné zmeny.

Nie sú to priveľmi zvláštne či dramatické veci, ale v mníchovom všednom bytí predstavujú veľké udalosti: jeho skladanie sľubov, jeho povznesenie do rádu, jeho týždenné striedanie v kňazskej službe, práca v kláštore, slávnosti a pôsty, ročné obdobia, knihy, ktoré číta, zmeny v tvárnosti komunity, prostý beh času... Nie je toho oveľa viac, čo môže mních napísať o svojom vonkajšom živote. Obyčajne nikto ani na to nepomyslí, že by vôbec stálo zato o ňom písať.

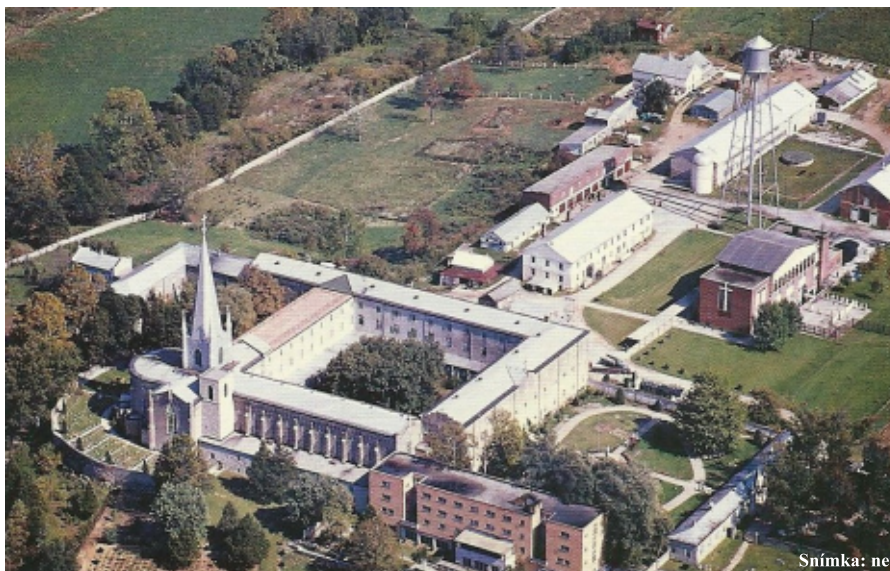
Oveľa dôležitejšie sú udalosti, ktoré sa dejú v hĺbke mníchovej duše. Tie obyčajne držia krok s vonkajšími udalosťami toho či onoho druhu. Idú ruka v ruke s veľkými sviatostnými okamihmi v živote, ale zároveň sa vyvíjajú slobodne, takže môžu, ale nemusia, pokojne splývať s tichým prúdom sviatkov a ročných cyklov.

PÄŤ SĽUBOV

Keď vstúpite do cisterciánskeho kláštora, strávite istý čas ako postulanti. Potom ste dva roky novicom a počas nich sa usilujete oboznámiť sa s princípmi trapistického spôsobu života a zistiť, či sa hodíte alebo nehodíte pre kláštorný život. Potom skladáte dočasné jednoduché sľuby na obdobie troch rokov. Tie slúžia na predĺženie skúšobnej lehoty. Ak po týchto piatich skúšobných rokoch túžite odísť, môžete tak úplne slobodne urobiť. Ak zostanete, skladáte slávnostné (*professionis solemnitas*) doživotné sľuby. Týmto sľubmi zasväťte celý svoj život v kláštore Bohu. Potom už musíte zabudnúť na návrat späť do sveta.

Cisterciánski mnísi skladajú päť sľubov: chudoby, čistoty, poslušnosti, stálosti a zmeny mravov (*conversio morum* či *conversatio morum*).

Celý zmysel rehoľného povolania je zhrnutý do týchto sľubov, ktoré mnísi skladajú ako formu zasvätenia svojho života Bohu. Zbavujú ho neistôt, starostí a ilúzií, ktoré ťažia ľudí vo svete. Vyžadujú úplné sebaodovzdanie. Vedú k životu skrytému v Kristovi. A uchopí celý život človeka s jeho všetkými

Kláštor Getshemani v 50-tych rokoch minulého storočia, keď tu žil Thomas Merton

prianiami a náklonosťami do svojich láskavých rúk s prostou úplnosťou.

STÁLOSŤ

Jedným z najvýznamnejších sľubov je sľub stálosti, ktorý mnícha viaže k jednej rehoľnej komunite. Až na prípad, keď by predstavení rozhodli, že ho pošlú do novo založeného kláštora, mních žije a umiera v kláštore, kde bol povolán. Inak je nutný špeciálny dispens z Ríma, aby mohol mních prejsť do iného kláštora.

Svätý Benedikt zaviedol sľub stálosti právom, pretože vedel, že obmedzenosť mnícha a obmedzenosť komunity, v ktorej žije, tvoria časť Božieho plánu na posvätenie ako mnícha, tak aj komunity.

Svätý Benedikt, rovnako ako Otcovia púšte, na ktorých založil svoj rád, mal veľmi realistickú predstavu o hodnote ľudí. Zaviedol sľub stálosti do regúl právom, pretože vedel, že obmedzenosť mnícha a obmedzenosť komunity, v ktorej žije, tvoria časť Božieho plánu na posvätenie ako mnícha, tak aj komunity. Tým, že mních zloží sľub stálosti, vzdáva sa márných nádejí na potulky, pri ktorých nájde „dokonalý kláštor“. To samo o sebe predstavuje hlboký akt viery: vďačné uznanie, že nezáleží na tom, kde sme či s kým žijeme, za predpokladu, že sa môžeme zasvätiť modlitbe, tešiť sa z istej dávky ticha, chu-

doby a samoty, z práce vlastných rúk, čítania a štúdia Božích vecí, a navyše milovať jeden druhého, rovnako ako Kristus miloval nás.

Stálosť je ťažká pre muža, ktorého mníšsky ideál má v sebe prvky neobyčajnosti. Všetky kláštory sú viac či menej obyčajné. Kláštorný život je sám o sebe veľmi prirodzene „obyčajný“. Jeho obyčajnosť je jedna z jeho najväčších milostí. Táto vonkajšia jednotvárnosť zachovávania pravidiel rádu nás zbavuje zbytočných starostí robiť si plány a dospievať k množstvu osobných rozhodnutí. Umožňuje nám modliť sa a žiť s Bohom celý deň.

DEDIČIA PROROKOV

Trvalo mi niekoľko rokov, kým som objavil, že všetky kontemplatívne rády majú mnoho rovnakých problémov. Každý človek volaný ku kontemplácii, je volaný k určitému stupňu samoty. Boh vie dobre, koľko jej kto potrebuje. A my potrebujeme len vieru, aby sme rozhodnutie nechali naňho, koľko jej máme dosiahnuť.

Mních sa môže vždy oprávnené a významne porovnávať k prorokovi, pretože mnísi sú dedičia prorokov. Prorok je človek, ktorého celý život je živým svedectvom o prozreteľnej Božej činnosti vo svete. Každý prorok je znamením a svedectvom Krista. Každý mních, v ktorom žije Kristus a na ktorom sa preto vyplnia všetky proroctvá, je svedectvom a znamením Božieho kráľovstva. práve naše chyby sú výrečné viac, ako vieme.

1953

Thomas Merton

Komentár M. Glasera, SJ, o pohlcovaní kresťanskej viery sekularizujúcim sa historicizmom

Kresťanská viera či gnostická apostáza

Snímka: archív

Hrôzy dvoch svetových vojen a totalitných režimov vyvolávajú odhodlanie nedopustiť niečo podobné a spolu s tým, paradoxne, akýsi nárast dôvery človeka vo vlastné sily a – či alebo – naopak paralyzujúci strach.

Rovnaké účinky má takzvaný terorizmus. S týmto ambivalentným dojmom musia zápasiť aj veriaci. Vynára sa tu však otázka: Aký postoj má k tomu zaujať kresťanská viera?

VOĽBA ALTERNATÍV

Dnešný svet sa vyznačuje záplavou alternatív, medzi ktorými je nutné voliť, alebo – inak povedané – ktorých nezvolenie, čiže sloboda nevybrať si nijakú z nich, sa človeku upiera. Deje sa tak nielen v rovine náboženského cítenia, ale aj na poli rozumových koncepcií či prežívaných emócií. Nedávne, ale aj aktuálne svetové udalosti stále vtieravejšie vyzývajú človeka, aby medzi ponúkanými alternatívami volil. Stále väčšími sa v tejto voľbe vyhraňovať je charakteristické pokušenie našich čias.

Táto individuálna voľba je osobná len zdanlivo. Masovo sa podnecuje umelou – mediálnou – propagáciou jednej z alternatív. Je možné sa vyhraňovať zdokonaľovaním jej prijímania či odmietania, ale výsledok je v oboch prípadoch rovnaký. Toto vyostrovanie vedie pomaly, ale isto ku konfliktu s kýmkoľvek, kvôli čomukoľvek a za každú cenu.

Džihád ako hystericky vyšinitý prejav sebaistoty nie je potenciou vlastnou výhradne islamu. Patrí k všeobecnému tiahnutiu sebalásky, ktorá je koreňom prvotného hriechu. A v tomto zmysle, pretože koreň je po latinsky *radix*, sa radikalizuje nielen islam, ale celá hriechom ranená prirodzenosť ľudstva. Inými slovami: dejinná púť ľudstva speje ku svojmu cieľu, k oddeleniu zrna od pliev.

POKLES DÔVERY V BOHA

Neschopnosť vnímať jednotlivé dejinné udalosti a ich celok očami viery je medzi nami kresťanmi, bohužiaľ, pomerne rozšírená. Problémom nie je len historicizmus a z neho prameniace privieranie očí pred hekatombami moderných dejín. Pokles dôvery v Božiu prozreteľnosť je predovšetkým dôsledok jemného posunu v interpretácii ústrednej udalosti kresťanskej viery, teda ukrižovanie a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista. Veľkonočné tajomstvo sa síce hlása, nezriedka však býva ochudobnené o svoj prorocký význam: „*Keď toto robia so zeleným stromom, čo sa stane so suchým?*“ (Lk 23,31), hovorí Pán o sebe a o ľudstve. Tento, ale aj iné Spasiteľove výroky

o utrpeniach a pokušeniach, ktoré doľahnú na svet, moderná kresťanská exegéza úplne neutralizovala.

V úsilí poskytnúť optimistickú verziu kresťanskej viery sa tak prestáva čerpať z prameňa pravej nádeje, ktorou je kríž, a tým aj z prameňa spásy; celé Ježišovo poslanstvo sa redukuje na obyčajný recept spokojného života na tomto svete v domnelo nekonečných pozemských dejinách ľudstva. Zabudlo sa na prvotný, dedičný hriech a tým aj na neustávajúcu potrebu obrátenia, a namiesto Kristovho návratu sa očakávajú nanajvyš svetlé zajtrajšky ľudského pokroku. Áno, pokrok sveta je vskutku nezadržateľný, a preto nás doháňajú naše hriechy. Prvé dve svetové vojny – a tá tretia rozkúskovaná – to dokazujú.

OTEC LŽI

Centrálnu udalosť kresťanskej viery postupne pohlcuje sekularizujúci sa historicizmus, v ktorého duchu má dejiny vo svojich rukách údajne človek. Ľudská sloboda sa vydáva za poznanú nutnosť, a tak prestáva byť dialógom s Božou milosťou. Ujala sa ilúzia, že človek je súčasť vesmíru, ktorého viditeľné rozmery fascinujú človeka väčšími než neviditeľná nekonečnosť jeho Stvoriteľa. Bohu sa priznáva nanajvyš len taká miera existencie, aká je vlastná myšlienke alebo príbehu, pričom sa, prirodzene, nikomu neupiera, aby z týchto kategórií súkromne čerpal svoju „inšpiráciu“.

Fatálny a zároveň paradoxný príznak pokútne šírenej gnostickej viery v ľudskú moc je preto paralyzujúci strach, nevraživá bezmocnosť a depresívne rozpaky pri zabŕdnutí do reality, ktorú však človek svojimi silami nezvláda, pretože v nej apriórne upiera miesto Bohu, ktorý je jeho Stvoriteľ i Spasiteľ zároveň.

Peklo nestvoril Boh; je to výtvor satanskej kreativity, na ktorú jeho autor – otec lži – nabáda svojich priateľov, aby si podobné miesto slobody a sebestačnosti sami vytvorili ako tú najlepšiu večnú destináciu. Vládca tohto sveta túži, aby ho človek a ľudstvo adorovali, ako vysvitá z evanjeliových popisov Ježišových pokušení.

Zlý duch však nevie osloviť ľudskú slobodu tak ako Boh. Preto v priebehu dejín používa len lákavé sľuby, nehorázne klamstvá, prívetivé vyhrážky a zákerne využíva ľudské slabosti. Vražedný úmysel nepriateľa všetkých ľudí však nazaretský Spasiteľ, Ježiš Kristus, už vyjavil a prekazil.

MILAN GLASER, SJ/RV
(Snímka: archív)

Prihovor Svätého Otca Františka pri ceremónii v Kráľovskej sále Apoštolského paláca

Snívam o Európe...

Uverejňujeme plné znenie príhovoru Svätého Otca Františka pri preberaní Ceny Karola Veľkého pri slávnostnej ceremónii dňa 6. mája 2016 v Kráľovskej sále Apoštolského paláca vo Vatikáne.

Rád by som zopakoval svoj úmysel venovať toto prestížne ocenenie Európe: nerobíme totiž oslavné gesto, ale skôr je to príležitosť vyjadriť našu spoločnú nádej pre nový a odvážny krok vpred pre tento milovaný kontinent.

Tvorivosť, vynaliezavosť, schopnosť vstať a vyjsť z vlastných obmedzení sú súčasťou duše Európy. V uplynulom storočí vydala ľudstvu svedectvo, že nový začiatok bol možný: po rokoch tragických konfliktov, nahromadených v najhoršej vojne, akú si pamätáme, vzišlo s Božou pomocou niečo, čo je v ľudskej histórii úplne nové. Popol z trosiek nemohol uhasiť nádej a úsilie o altruizmus, ktoré horeli v srdciach Otcov zakladateľov európskeho projektu. Oni položili základy bašty mieru, stavby vybudovanej štátmi, ktoré sa zjednotili nie nasilu, ale na základe slobodnej voľby spoločného dobra a definitívneho zrieknutia sa konfrontácie. Európa, po toľkých rozdeleniach, konečne našla samu seba a začala budovať svoj dom.

Táto „rodina národov“, ktorá sa medzitým chvályhodne rozšírila, sa zdá byť v poslednom čase menej uzrozumená s múrmi spoločného domu, postave-

nými niekedy spôsobom, ktorý sa odlišuje od osvieteného projektu vytýčeného Otcami. Táto atmosféra novosti a horlivá túžba budovať jednotu sa zdá byť stále väčšmi pohasínajúcou; my deti toho sna sme v pokušení podľahnúť našim egoizmom, vidiac vlastný ošoh a uvažujúc nad stavaním osobitných plotov. Napriek tomu som presvedčený, že rezignácia a únava nepatria k duši Európy a že aj „ťažkosti sa môžu stať podnecujúcimi silami jednoty“.

ČO SA TI STALO, EURÓPA?

V Európskom parlamente som si dovoľil hovoriť o Európe ako o bábiche. Europoslancom som povedal, že stále väčšmi rastie dojem, že Európa je unavená, stará, nie viac plodná a vitálna, že veľké ideály, ktoré inšpirovali Európu, akoby stratili svoju príťažlivú silu; Európa upadajúca, akoby strácajúca svoju schopnosť plodiť a tvoriť. Európa v pokušení chcieť zabezpečiť a ovládať priestory, skôr než vytvárať procesy začlenenia a premeny; Európa, ktorá si „staví základy“, namiesto toho, aby uprednostnila činnosti, ktoré v spoločnosti vytvárajú nové dynamizmy; dynamizmy schopné zapojiť a dať do pohybu všetkých soci-

álnych aktérov v hľadaní nových riešení na aktuálne problémy, ktoré by prinášali ovocie v dôležitom historickom dianí. Skôr než brániť priestory, sa Európa má stať matkou, ktorá vytvára procesy.

Čo sa ti stalo, Európa humanizmu, zástankyňa práv človeka, demokracie a slobody? Čo sa ti stalo, Európa, zem básnikov, filozofov, umelcov, hudobníkov, spisovateľov? Čo sa ti stalo, Európa, matka ľudí a národov, matka veľkých mužov a žien, ktorí sa vedeli postaviť aj dať život za dôstojnosť svojich bratov?

TRANSFÚZIA PAMÄTE

Spisovateľ Elie Wiesel hovorieval, že to, čo dnes potrebujeme je „transfúzia pamäte“. Je potrebné „pamätať si“, zachovať si trochu odstup od prítomnosti, aby sme načúvali hlasu našich predkov. Pripamätanie nám umožní nielen neurobiť tie isté chyby z minulosti, ale umožní nám prístup k tým výdobytkom, ktoré pomohli našim národom pozitívne prejsť cez dejinné križovatky. Transfúzia pamäti nás oslobodzuje od dnešnej tendencie náhlivo stavať na pohyblivých pieskoch okamžitých výsledkov, ktoré môžu vytvoriť „rýchle, jednoduché a prechavé politické výsledky, ktoré však nebudujú ľudské naplnenie“.

Robert Schuman v momente, ktorý mnohí považujú za akt zrodu prvej európskej komunity, povedal: „Európa sa nevytvorí naraz, ani budovaním vcelku. Vytvorí sa prostredníctvom konkrétnych výdobytkov, ktoré predovšetkým vytvo-

»»»

ria faktickú solidaritu“ (Deklarácia z 9. mája 1950).

Práve teraz, v tomto našom utrápenom a zranenom svete, sa treba navrátiť k tej skutočnej solidarite, k rovnakej konkrétnej nezištnosti, aká nasledovala po druhom svetovom konflikte, lebo „svetový mier nemožno zachovať bez vyvinutia tvorivého úsilia, ktoré bude úmerné nebezpečenstvám, ktoré ho ohrozujú“. Projekty zakladateľov, hlásateľov mieru a prorokov budúcnosti, nie sú prekonané: dnes viac než kedykoľvek predtým inšpirujú k vytváraniu mostov a búraníu múrov.

Zdá sa, že vyjadrujú naliehavú výzvu neuspokojiť sa s kozmetickými zmenami či krivolakými kompromisami na korigovanie niektorej dohody, ale odvážne klásť nové základy, silno zakorenené; ako tvrdil Alcide De Gasperi, „všetci rovnako pohýnaní starosťou o spoločné dobro našich európskych vlasť, našej vlasti Európy“, začínať nanovo bez strachu „budovateľskú prácu, ktorá si vyžaduje naše plné úsilie trpezlivej a sústavnej spolupráce“.

Táto transfúzia pamäti nám umožní inšpirovať sa minulosťou, aby sme sa odvážne postavili ku komplikovanej multipolárnej situácii našich dní a s odhodlanosťou prijali výzvu „aktualizovať“ myšlienku Európy. Európa schopná priviesť na svet nový humanizmus založený na troch schopnostiach: integrácie, a tvorby.

SCHOPNOSŤ INTEGROVAŤ

Erich Przywara, vo svojom veľkolepom diele *Idea Európy*, nás vyzýva, aby sme si predstavili mesto ako miesto spoluzitia medzi rôznymi subjektmi a úrovňami. Poznal tú splošťujúcu tendenciu prítomnú v každom pokuse vymyslieť a vysnívať si sociálnu štruktúru. Mnoho našich miest je obzvlášť nádherných práve preto, lebo dokázali časom uchovať stopy rôznych vekov, národov, štýlov a vízií. Stačí sa pozrieť na neoceniteľné kultúrne dedičstvo Ríma, aby sme si uvedomili, že bohatstvo a hodnota určitého národa je založená na jeho schopnosti poprepájať všetky tieto úrovne zdravého spoluzitia. Reduktívne formy a všetky pokusy o uniformitu, ktoré majú ďaleko od vytvárania hodnôt, odsudzujú naše národy ku krutej chudobe: k chudobe vylúčenia. A vylúčenie má ďaleko od toho, aby prinieslo veľkosť, bohatstvo a krásu. Naopak, vedie k zlobe, obmedzenosti a surovosti. Má ďaleko od toho, aby dodalo duchu ušľachtilosť – pri naša úbohosť.

Medaila Ceny Karola Veľkého

Korene našich národov, korene Európy, sa konsolidovali v priebehu dejín, učiac sa integrovať v neustále nových syntézach kultúry veľmi rozličné a bez zjavného vzťahu medzi nimi. Európska identita je a vždy aj bola identitou dynamickou a multikultúrnou.

Politická aktivita vie, že má v rukách túto základnú a neodkladnú prácu. Vieme, že „celok je viac než jedna časť a je tiež viac ako len jednoduchý súčet“, preto bude potrebné stále pracovať na „rozširovaní perspektívy, aby sme spoznali väčšie dobro, ktoré prinesie ovocie nám všetkým“. Sme pozvaní podporovať integráciu, ktorá v solidarite nachádza spôsob, ako robiť veci, spôsob, ako budovať dejiny. V solidarite, ktorú si nikdy neslobodno pliesť s almužnou, ale chápať ju ako vytváranie príležitostí, aby všetci obyvatelia našich miest – a mnohých iných miest – mohli rozvíjať svoj život s dôstojnosťou. Čas nás učí, že nestačí osoby len geograficky začleniť, ale výzvou je silná kultúrna integrácia.

Týmto spôsobom spoločenstvo európskych národov bude môcť zvíťaziť nad pokušením uzatvárať sa v jednostranných vzoroch a púšťať sa do „ideologických kolonizácií“. Odhalí skôr veľkosť európskej duše, zrodenej zo stretnutia civilizácii a národov, širšej, než sú súčasné hranice Únie, a povolanej stať sa vzorom nových syntéz a dialógu.

Tvár Európy sa v skutočnosti nevyznačuje oponovaním, ale odtlačkami črt rozličných kultúr a krásou víťazenia nad uzavretosťami. Bez tejto schopnosti integrácie budú slová vyslovené v minulosti Konradom Adenauerom dnes zanznievať ako proroctvo budúcnosti: „Bu-

dúcnosť Západu nie je ani tak ohrozovaná politickým napätím, ako nebezpečenstvom odosobnenia, uniformitou myslenia a cítenia; skrátka celkovým systémom života, unikáním pred zodpovednosťou, so starosťou jedine o vlastné ja.“

SCHOPNOSŤ DIALÓGU

Ak existuje slovo, ktoré by sme mali neúnavne opakovať, je ním slovo dialóg. Sme pozvaní šíriť kultúru dialógu, usilujúc sa všetkými prostriedkami otvárať príležitosti a štruktúry, ktoré ho umožnia, a dovoľia nám obnoviť sociálne tkanivo. Kultúra dialógu predpokladá opravdivé učenie sa, disciplínu, ktorá nám pomôže uznať druhého za platného partnera v dialógu, ktorá nám umožní hľadieť na cudzinca, na migranta, na príslušníka inej kultúry ako na niekoho, koho si hodno vypočuť, počítat s ním a ceniť si ho. Dnes je pre nás urgentné zahrnúť všetkých spoločenských aktérov do šírenia „kultúry, ktorá privileguje dialóg ako formu stretnutia“, napredujúc v „plánovaní úsilia o uzatváranie dohôd a dohovorov bez toho, aby tejto kultúre prestalo záležať na spravodlivej spoločnosti, ktorá nestráca pamäť a nikoho nevylučuje“. Pokoj bude trvácny v tej miere, v akej vyzbrojíme naše deti zbraňami dialógu, v akej ich naučíme dobrému boju stretávania sa a vyjednávaní. Takýmto spôsobom im budeme môcť zanechať do dedičstva kultúru, ktorá vie načrtnúť stratégie nie smrti, ale života, nie vylúčenia, ale integrácie.

Táto kultúra dialógu, ktorá by mala byť zaradená do všetkých školských osnov ako os prechádzajúca všetkými disciplínami, pomôže vstúpiť mladým generáciám spôsob riešenia konfliktov, ktorý sa bude líšiť od toho, ktorému ich navykáme. Dnešok nás súri, aby sme dokázali vytvoriť „koalície“ nielen vojenské či ekonomické, ale kultúrne, výchovno-vzdelávacie, filozofické a náboženské. Koalície, ktoré by zdôraznili to, že v pozadí mnohých konfliktov je často v hre moc ekonomických skupín. Vyzbrojme našich ľudí kultúrou dialógu a stretnutia.

SCHOPNOSŤ TVORIŤ

Dialóg nám pripomína, že nikto nemôže zostať len divákom, pozorovateľom. Všetci, od najmenšieho po najväčšieho, sú aktívnou súčasťou vytvárania spoločnosti, ktorá je integrovaná a založená na zmierení. Táto kultúra je možná

len vtedy, ak sa všetci budeme podieľať na jej plánovaní a budovaní. Aktuálna situácia nepripúšťa, aby sa niekto iba prizeral zápasu iných. Súčasný stav je naopak silným apelom k osobnej a sociálnej zodpovednosti.

Naša mládež zohráva v tomto ohľade rozhodujúcu úlohu. Mladí nie sú len budúcnosťou našich národov, ale sú už ich súčasnosťou; oni sú tí, čo svojím úsilím a životom formujú ducha Európy už teraz. Nemôžeme myslieť na zajtrajšok bez toho, aby sme im neponúkli skutočnú možnosť spolupodieľať sa na tomto sne ako činiteľom zmeny a premeny. Nemôžeme si predstavovať Európu bez toho, aby sme mladým ľuďom umožnili participovať a byť protagonistami tohto sna.

V poslednom čase som uvažoval nad týmto aspektom a kládol som si otázku: Ako môžeme zapojiť mládež do procesu tvorenia, keď im odopierame prácu, dôstojné pracovné miesta, ktoré by im umožnili rozvíjať sa zapájaním vlastných rúk, inteligencie a kapacít? Ako im chceme priznať hodnotu protagonistov, keď ukazovateľ nezamestnanosti a podzamestnanosti miliónov mladých ľudí v Európe stále rastie? Ako sa vyhnúť tomu, aby nám mladí v úsilí hľadať vlastné ideály a zmysel prináležania neodchádzali inam len preto, lebo v ich vlastnej zemi, im nevieme ponúknuť príležitosti a hodnoty?

SOCIÁLNA EKONOMIKA

Spravodlivé rozdeľovanie plodov zeme a ľudskej práce nie je iba filantropia. Je to morálna povinnosť. Ak chceme uvažovať nad našou spoločnosťou novým spôsobom, potrebujeme vytvárať dôstojné a náležité ohodnotené pracovné miesta, zvlášť pre mladých ľudí. To si vyžaduje nové ekonomické modely, ktoré by boli inkluzívnejšie a spravodlivejšie, zamerané nielen na prospech niekoľkých, ale pre blaho bežných ľudí a celej spoločnosti. Vyžaduje si to prechod od peňažnej ekonomiky (*economia liquida*) k ekonomike sociálnej. Mám na mysli sociálnu trhovou ekonomiku, ktorú podporovali aj moji predchodcovia. Prechod od ekonomiky zameranej na zisk a profitovanie zo špekulácie a úroku z pôžičiek k ekonomike sociálnej, ktorá investuje do ľudí vytváraním pracovných príležitostí a zvyšovaním ich kvalifikácie.

Potrebujeme teda prejsť od peňažnej ekonomiky s tendenciou vytvárať priestor korupcii ako prostriedku na obohatenie sa, k sociálnej ekonomike, ktorá garantuje človeku prístup k pôde a k bývaní, a to prostredníctvom práce, kto-

Na Vianoce roku 800 pápež Lev III. korunoval Karola Veľkého za cisára

rá je prostredím, kde môžu osoby a spoločnosti rozvíjať „viaceré dimenzie života: kreativitu, projekty do budúcnosti, rozvoj schopností, uplatňovanie hodnôt, komunikáciu s inými, postoj adorácie. Spoločenská realita dnešného sveta preto prevyšuje obmedzené záujmy podnikov a diskutabilnú ekonomickú racionálnosť a vyžaduje, aby sa naďalej ako priorita sledovala dostupnosť zamestnania pre všetkých“.

Ak chceme smerovať k dôstojnej budúcnosti, ak túžime po budúcnosti pokoja pre našu spoločnosť, budeme to môcť dosiahnuť jedine vytváraním pravej inklúzie, takej, „ktorá poskytuje dôstojnú, slobodnú, kreatívnu, participatívnu a solidárnu prácu“. Tento prechod (od peňažnej ekonomiky k ekonomike sociálnej) nielenže poskytne nové perspektívy a konkrétne možnosti pre integráciu a inklúziu, ale nás opäť urobí schopnými vízie toho humanizmu, ktorého bola Európa kolískou a prameňom.

SNÍVANIE

K znovuzrodeniu Európy, ktorá je síce unavená, ale ešte stále bohatá na energiu a možnosti, Cirkev môže a musí prispieť svojím dielom. Jej úloha sa zohduje s jej misiou: ohlasovanie evanjelia, ktoré sa dnes viac ako inokedy prejavuje najmä vo vychádzaní v ústrety zraneniam človeka, prinášajúc mu mocnú a jednoduchú prítomnosť Ježiša, jeho utešujúce a povzbudzujúce milosrdenstvo. Boh túži prebývať uprostred ľudí, no môže to len skrze mužov a ženy, ktorí sa nechajú dotknúť Ježišom a budú žiť evanjelium, nehľadajúc niečo iné.

Iba Cirkev bohatá na svedkov bude môcť opäť priviesť čistú vodu evanjelia ku koreňom Európy. V tomto zmysle je krácanie kresťanov smerom k plnému zjednoteniu veľkým znakom časov, ale aj naliehavou požiadavkou odpovedať na Pánovu výzvu „aby všetci boli jedno“ (Jn 17,21).

S rozumom a srdcom, s nádejou a bez zbytočnej nostalgie, ako syn, ktorý opäť

objavuje u matky Európy svoje korene života a viery, snívam o novom európskom humanizme, „o stálej ceste ľudšťovania“, v ktorej službe sú „pamät, odvaha, trpezlivosť a humánna utópia“.

Snívam o mladej Európe, schopnej byť ešte matkou: matkou, ktorá by bola plná života, lebo si sama váži život a dáva životu nádej.

Snívam o Európe, ktorá sa stará o deti, ktorá bratsky pomáha chudobnému a ujíma sa ho, pretože nemá nič a prosí o útočisko.

Snívam o Európe, ktorá počúva a váži si ľudí chorých a starých, aby neboli zdegradovaní a odpísaní ako neproduktívni.

Snívam o Európe, kde byť migrantom nie je prečin, ale výzva k väčšiemu zasadeniu sa za dôstojnosť každej ľudskej bytosti.

Snívam o Európe, kde mladí dýchajú čisté ovzdušie čestnosti, kde milujú krásu kultúry a jednoduchý život, nezamorený nekonečnými potrebami konzumizmu; kde vstúpiť do manželstva a mať deti je zodpovednosťou a veľkou radosťou, nie problémom pre nedostatok stabilného zamestnania.

Snívam o Európe rodín, so skutočne účinnými ekonomikami zameranými skôr na tváre ľudí, než na cifry, väčšmi na príchod detí na svet než na hromadenie majetku.

Snívam o Európe, ktorá zveľaduje a chráni práva každého, nezabúdajúc na povinnosti voči všetkým.

Snívam o Európe, o ktorej sa nebude môcť povedať, že jej úsilie o ľudské práva bolo jej poslednou utópiou.

-red-

(Odseky a medzititulky: redakcia)

Francúzsky filozof a umelec Jean Guitton zachytil rozhovory s bl. Pavlom VI. o kráse

Dialóg o kráse

Platón si nezapisoval Sokratove slová a keď ich neskôr evokoval v mysli s úmorným, nenapodobiteľným umením, vytvoril literárny druh, ktorý odvtedy voláme dialóg. Zo stretnutí a s rozhovorov filozofa JEANA GUITTONA s bl. PAVLOM VI. vznikla podobným spôsobom kniha *Dialógy s Pavlom VI.*

Pavol VI.: Mohli by ste mi povedať, filozof, ako definujete krásu?

J. Guitton: Ja nedefinujem krásu, lebo práve krásu má tú vlastnosť, že sa nedá definovať. Ale ak by som musel odpovedať, ak by som bol donútený...

Pavol VI.: Je to vaša povinnosť.

J. G.: ...potom by som povedal, že krásu je skôr vyžarovanie, fosforeskovanie ako svetlo. Alebo, ako sa vyjadril antický mysliteľ, krásu je nádhera. Je projekciou navonok (nie na veľkú vzdialenosť, ale ako para, ako halo alebo lepšie ako svätožiara) toho, čo je v každej veci najintímnejšie. Preto krásu je jednak vnútornejšia, ako to čo je vnútorné, a zároveň presahuje každú formu a všetky obrisy, ba aj samé umelecké dielo, ktoré ju vyvoláva. Áno, aj v krásnych veciach, čo nám ponúka zem, krásu je z druhej strany.

Pavol VI.: My by sme zase povedali, že krásu má určite vzťah k človekovi,

čo ste zabudli spomenúť. Krásu je to, čo je v človekovi najintímnejšie, vlastné Ja, ktoré sa predstavuje v plnej (najbolestnejšej, ak chcete), ale tiež najradosnejšej syntéze.

J. G.: Jestvuje podnetný výrok básnika Mallarmého. Citujem ho spamäti: „*Poézia je vyjadrením tajomného zmyslu aspektov jestvovania pomocou ľudskej reči, redukovanej na jej podstatný rytmus. Dodáva tak hodnovernosť nášmu pozemskému životu a je jedinou našou duchovnou úlohou.*“ Zdá sa mi, že básnik, definujúc poéziu, definuje súčasne aj evanjelium.

Pavol VI.: Transcendentálny Boh sa stal určitým spôsobom imanentným. Stal sa vnútorným priateľom, duchovným vodcom. Spojenie s ním sa zdalo nemožným. Ale On prišiel medzi nás.

J. G.: Slovo telom sa stalo...

Pavol VI.: Toto mi pripomína, že dosť dávno v istej revue, v ktorej som spo-

lupracoval s Mauriceom Zundelom, premenili sme slová svätého Jána a povedali sme si s mladickou odvážnosťou: *Et caro Verbum factum est. A telo sa Slovom stalo.* Všetci teológovia nás nepochopili a priznávam, že ich kritiky boli oprávnené. Ale mali chápať, že my sme chceli podať len definíciu umenia, a predovšetkým kresťanského umenia. Hmota sa stala slovom, slovom Božím.

J. G.: Umenie oboznamuje s krásou pomocou harmónie, ktorá je obrazom milosti; neraz ju pripravuje a privoláva.

Pavol VI.: Vždy som sa stýkal s umelcami, mal som ich vždy tajne rád. Keďkoľvek len môžem, usilujem sa debatovať s nimi, napriek ich zanovitej ostýchavosti.

J. G.: Kňaz je umelec, ktorý sa zriekol seba samého.

Pavol VI.: Naopak, myslím si, že medzi kňazom a umelcom jestvuje vzájomné príbuzenstvo, ba ešte viac, predpoklad skvelého porozumenia. Naším spoločným poslaním je robiť svet ducha, svet neviditeľný, nevyslovný, svet Boha, prístupným, zrozumiteľným, ba priam dojímavým. Nuž, práve umelci sú majstrami v umení, ako vložiť tento svet ducha, ten neviditeľný svet do zrozumiteľných formúl. Pravda nie podľa vzoru profesorov logiky alebo matematiky, ktorí robia poklady sveta prístupnými pre ľudský um. Umelci sprístupňujú duchovný svet, zachovávajú jeho nevysloviteľný charakter a halo tajomstva. Znovu zdôrazňujem, že k tomu nevysloviteľnému svetu musia sa prebijať silou a námahou súčasne. Inšpirácia príde, niekedy znenazdania, ako blesk. Ale často (umelci to dobre vedia) inšpirácia vyžaduje pomalé, postupné, dakedy tvrdé a náročné zaúčanie.

Pavol VI. (pridal záhadne): Keby sa nám nedostávala pomoc umelcov, kňazskej práci by chybovala istota. Kňazstvo by muselo pridať osobitné úsilie, aby si uchovalo svoju pravú podobu, úsilie asketické, ba priam prorocké. Áno, aby sa dosiahlo dokonalé vyjadrenie tajomstva intuitívnej krásy, bolo by treba zľúčiť kňazstvo s umením.

J. G.: Mohlo by sa azda povedať, že omša je najdôležitejším umeleckým dielom. Je hudbou, poéziou, architektúrou. Je skutočnou drámou, najskutočnejšou zo všetkých drám, lebo reprodukuje

»»

skutočne to, čo naznačuje. Ako všetky umelecké diela, aj omša má svoj okamih vzletu, extázu, vrcholnú chvíľu, ktorá spája večnosť s časom.

Pavol VI.: Áno, omša je dráma s posvätným okamihom, ktorý naplňuje ducha a vzrušuje srdce. Myslím, že to cítia všetci umelci, keď sú prítomní na tichej alebo slávnostnej omši, hoci nie sú kresťanmi.

J. G.: Ale za našich čias toto zlúčenie kňazstva s umením je ťažšie ako hoci-kedy predtým. Umenie sa dáva na cesty krajne neľudské a dotýka sa oblastí priam pekelných. Či ešte lepšie povedané, umenie sa už nezaujíma ani o skutočné, ba ani o nadskutočné, ale iba o možné, a aj to o možné iba vo sne, často iba vo sne plnom úzkosti.

Pavol VI.: I ja som znepokojený a srdce mi krváca, keď vidím, ako sa súčasné umenie vzdaluje od ľudstva, od života. Dakedy sa mi zdá, akoby niektorí naši umelci zabúdali, že umenie má vyjadrovať veci. Občas už ani nevedno, čo umenie vyjadruje. To je babylonská veža. Je to chaos a zmätok. Vtedy si kladiem otázku, kde je tu umenie? Umenie by malo dávať intuíciu, úľavu a šťastie. Túto úľavu a toto šťastie moderné umenie vždy neposkytuje.

Dakedy som prekvapený, zarazený, rezervovaný. Keď som to raz povedal priateľom umelcom, tak mi povedali: „Čia je to chyba? Vy ste nás nútili imitovať prírodu. My nie sme imitátori, ale tvorcovia.“ Odpovedal som im: „Ak je to tak, prepáčte nám. Áno, my sme s vami dosť nehovorili, dosť sme vás nesledovali, neobviňovali, neprijímali. Nevysvetlili sme vám dosť jasne, čo vlastne patrí nám. hoci Božie tajomstvá naplňujú ľudské srdcia radosťou, ba opojením, neviedli sme vás dostatočne do tej tajomnej izby. Nemali sme vás ako

Snímka: archív

Jean Guittou v rozhovore s bl. Pavlom VI.

žiakov, ako partnerov rozhovoru, ako priateľov, a preto ste nás dosť nepoznali. Nech sa pápež stane tým, čím bol, úprimným a srdečným priateľom umelcov.“

Nadzmyselno naháňa strach modernému človekovi. Ale kto nechápe túto vzdialenosť, nechápe pravé náboženstvo. Kto necíti Božiu nadradenosť, Božiu nevýslovnosť a Božie tajomstvo, nemôže byť skutočne majstrom vo svojom umení. Lebo každé umenie odhaľuje nadzmyselno.

Veľmi sa mi páči myšlienka Šimony Weilovej: *Krása je experimentálny dôkaz toho, že Vtelenie je možné.*

J. G.: Kiežby umenie prinieslo obnovu ducha! Prvý dych, ktorý sa vznášal nad vodnými priepasťami!

Pavol VI.: Áno, nech sa umenie nezatvára pred dychom Ducha Svätého! Veď

svet, v ktorom žijeme, potrebuje krásu, aby neutonul v beznádeji. Krása, tak ako pravda, prináša do ľudského srdca radosť, je vzácnym ovocím, ktoré odoláva skaze času, prežíva pokolenia a spája ich v spoločnom obdive.

Povedal som to umelcom pri závere Koncilu 8. decembra na Námestí svätého Petra. Dúfam, že všetci umelci na svete, svedkovia Neviditeľného, pochopili moje slová.

Ó, blažený hlas umenia, čarovná ozvena, ktorá z tajomstva tichej Krásy vyludzuje hudbu znakov a tvarov, kedy začneš znova spievať, kedy nám budeš znova rozprávať svojím nadľudským pôvabom, cestou radosnou, všetkým otvorenou cestou náhlejšej intuície, o skrytom a hlbokom svete Bytosti, v ktorej každá vec nachádza svoj zmysel a svoj koreň?

(Z knihy *Dialogy s Pavlom VI.*)
(Ilustrácia: Francesco Guadagnuolo)

**Nesmiem si zabudnúť
objednať
VOX**

Objednávky:
vox.zdruzenie@gmail.com **0918 472 420**

Britský historik a spisovateľ Paul Johnson kráča k Bohu aj cez krásu umenia

Boží miláčkovia

Lyudmila Agrichová: *Kontemplácia*

Podľa mňa, ale aj podľa názoru väčšiny iných ľudí, je vytváranie krásy jedným zo spôsobov, ako Bohu splácame jeho dary a ako ho chválime. Bohu sú umelci milí.

Je takmer nepochybné, že medzi umelcami sú najprivilegovanjšími ľuďmi tí, ktorí majú tú česť postaviť Bohu nejaký veľký kostol. Musia byť považovaní za tých najšťastnejších umelcov a za tých, ktorí sú pre svojho tvorcu jedni z najdrahších.

ARCHITEKTI

Väčšina z nich sadokončenia svojho diela nedožije, ako napríklad Michelangelo a Brunelleschi. Sú však aj výnimky. Sir Christopher Wren navrhol novú katedrálu sv. Pavla, dohliadal na jej hrubú stavbu a dožil sa jej dokončenia. Za svoje nesmierne dielo toho po materiálnej stránke veľa nedostal, mal s ním nekonečné starosti, napätie, stres, bol potupený a nakoniec prepustený. Za jeho života sa mu dostalo pozoruhodne málo uznania. Ale aspoň sa dočkal dovŕšenia svojho diela a vždy raz za rok prišiel, sadol si pod kopulu,

aby sa modlil, meditoval a radoval sa. Museli to byť nesmierne šťastné a s láskou opakované okamihy – ako pre neho, tak pre Boha.

Nijaký pápež ani arcibiskup by sa nemali nechať odradiť od budovania pamätníkov všemohúcemu Bohu len preto, lebo je to náročné či drahé. Musíme myslieť na budúce pokolenia rovnako, ako na terajšiu generáciu. A musíme myslieť na to, čo chce Boh sám.

MALIARI

Určovať akúsi hierarchiu podľa toho, akých tvorivých géniov Boh obľubuje, nemá zmysel. Všetci umelci sú Bohu milí, keď spodobia jeho diela ako najlepšie vedia.

Maliari sú často ľudia úprimne zbožní, nech už sú ich predstavy o božstve akokoľvek nespútané. Skôr, ako sa pustia do práce, do tvorby nového diela, obyčajne si pokľaknú a v modlitbe ve-

najú budúce dielo Bohu, a po jeho dokončení sa zase pomodlia, ako výraz vďačnosti. Niekedy majú pochybnosti, že nepoužívajú svoj talent výhradne na chválu a výklad Božieho diela. Napríklad Sandro Botticelli, jedna z najčistejších duší a najnadanejších maliarov vôbec, horko ľutoval svoje profánne diela preto, lebo sú také zmyselné a roztopašné. Dokonca vraj niektoré z nich zničil. To však bolo pochabé – rovnako pochabé, ako obrazborci, ktorí vo väčšine náboženstvách, nech už v pravoslávnom, katolíckom, protestantskom či islame, všade pátrali po umeleckých dielach v kostoloch a ničili ich ako márnivé, modlárske a rúhavé.

Nikomu z nás však vôbec neprislúcha určovať, že sa ľudia mýlili, keď uctievali Boha tak, ako si sami zvolili.

Je vcelku pravdepodobnejšie, že Boh má zvláštnu záľubu v tom, keď vidí, ako sa usilujeme využívať naše schopnosti k rozmnožovaniu krásy, ktorú stvoril. Boh je najväčší zo všetkých znalcov.

KRAJINKÁR

Po celý život som pomerne slušne maľoval krajinky ako otec. Je mi teraz ľúto, že som ich nenamaľoval viac, ale živil som sa písaním, a keďže sú nároky tejto brandže vysoké, maľoval som celé roky len málo. Za posledných desať rokov som sa usiloval dohnať premarénené príležitosti a maľoval som všetko, čo som videl na svojich cestách po svete, aj keď si pre seba ušetrim len pár minút na nejakú narýchlo načrtnutú skicu. Výsledky, ktoré som dosiahol, zdaleka presiahli moje očakávania. Nielenže už mám z takých skíc aj peknú kopu dokončených obrázkov, a to zo všetkých svetadielov, ale som sa zlepšil. Mám stále viac dojem, že maľujem pre Boha rovnako ako pre seba a svojich priateľov. Boh mi dal túto vlohu určite v obmedzenej miere, a ja mu slúžim tým, že sa usilujem vylepšovať ju zaznamenávaním toho, čo on stvoril vo svete.

V každom prípade je pre mňa maľovanie modlitbou. Je to tiež jedna z tých najnevinnejších radostí. A človeka poučuje. Maľovanie nás nepochybne núti dívať sa z blízka na to, čo Boh urobil, a tak pochopiť plán prírody. Je to podobné, ako keď maľujeme nejakú budovu: umožňuje nám to skvelým spôsobom nahliadnuť do zámerov architekta. Vrchy a hory, rieky, vodopády a jazerá nevznikajú len tak, len nejakou náhodou. Vytvárajú sa celé dlhé obdo-

bia pôsobením mocných prírodných síl, a keď ich pri maľovaní podrobne skúmame, môžeme tieto procesy chápať, a teda aj lepšie maľovať.

DIELA NAJVÄČŠIEHO UMELECA

Každý, kto trávi dlhé dni a hodiny maľovaním krajínok, vie toho veľa o tom, ako Boh stvoril svet, a o vzťahu medzi krásou a účelom v prírodných útvaroch. Dlho sa mi nedarilo kresliť a ešte menej maľovať stromy, až som z nich bol skoro zúfalý. Stromy však patria medzi tie najskvostnejšie výtvary Božie – sú to usľachtilé veci, vznešené a ctihodné a zároveň tak rozmanité. A tak som vydržal a pustil som sa do dôkladného štúdia ich vnútornej stavby. Nakoniec som začal chápať, ako ich vlastne Boh vymyslel a navrhol, a že sú to veľkolepé diela prírodného umenia práve vďaka ich funkčným schopnostiam. A tak som sa zlepšil a s ohromnou radosťou teraz maľujem stromy, aj keď sa mi ešte občas nepodaria.

Čo som určite zanedbal, je ľudské telo. Rád do svojich krajínok umiestňujem postavy, ako ma to učil otec, len aby som naznačil mierku, a často sa hanbím, aké sú tie postavy mizerné. A tak si často hovorím, že by som sa mal vrátiť do výtvarnej školy, kde sa maľuje podľa živého modelu, a naozaj zvládnuť ľudské telo usilovným a trpezlivým cvičením kresby. Doteraz sa to však nestalo, a plynú celé mesiace a roky a ja si znovu uvedomujem, aké dôležité je pevné rozhodnutie, vytrvalosť a sila vôle v každej oblasti ľudského zdokonaľovania. Hovorím si teraz: „Hneď ako dopíšem tú knihu, nájdem si čas a konečne uskutočním to, čo som si predsvzal.“ Veď kto môže poprieť, že ľudské telo je v mnohých ohľadoch najkrajším umeleckým výtvarom Božím? Písmo nám hovorí, že Boh stvoril človeka na svoj obraz. Nevieť presne, čo to znamená, a určite to nemôže znamenať, že Boh vyzerá ako človek v bežnom vizuálnom zmysle. Zostáva to pre nás zahalené tajomstvom, ktoré však môžeme začať odhaľovať štúdiom a maľovaním ľudského tela s takou usilovnosťou, akú si zasluhuje krása, ktorá z neho vyžaruje.

POSVÄTNOSŤ TELA

Telo je určite akosi posvätné, a to ako vo svojej mužskej, tak aj v ženskej podobe, a my by sme mali k nemu pristupovať s istou úctou – ide tu totiž o spojenie s Božími vecami.

Práve v tomto duchu pristupoval William Etty, umelec, ktorého nesmierne

Jose Isidro Tell: *Plačúce husle*

obdivujem, k nahote. Pracoval na nej po celý život, a aj keď dosiahol pozoruhodnú dokonalosť v maľovaní aj kreslení ľudského tela – nijaký iný anglický umelec to nikdy nedokázal lepšie –, bol večne nepokojný. Až do konca života chodil do Kráľovskej akadémie do triedy, kde sa maľuje podľa živého modelu, sedel tam medzi študentmi a dokázal pokojne preniesť cez srdce ich kritické poznámky na svoju prácu alebo počúvať vyučujúceho majstra. Sám vlastným niekoľko výsledkov jeho horlivého úsilia a cením si ich, pretože dokazujú nielen jeho schopnosti, ale aj odhodlanie túto schopnosť ďalej zlepšovať. Lepšie sa Bohu slúžiť nedá.

HUDOBNÍCI

Skúmaním toho, čo Boh stvoril, a úsilie reprodukovat' jeho výtvary pre náš zrak nás privádza bližšie k nášmu Tvorcovi. Je to jeden so spôsobov, ako ho poznávať. Avšak hudobník sa vraj môže k Bohu priblížiť ešte väčšmi.

Celý svet sú jedny veľké excercície v harmónii rovnako ako v tvare, farbe a štruktúre, a nikto nemôže pochybovať o tom, že existujú nebeské zvuky a videnia. Všetko stvorenie je potom znova rad abstrakcií rovnako ako hmotných skutočností, a tieto abstrakcie sa dajú vyjadriť ako hudbou, tak aj matematicky a algebricky. Skladanie, interpretácia a počúvanie zvukov dokonalej krásy a hĺbky nám dáva mimoriadnym spôsobom nahliadnuť nielen do vnútra krásy, ale aj do samotného dobra. Po vypočutí veľkej symfónie, ktorá k nám prehovára, aj keď výhradne v abstraktných pojmoch, o pravde, spravodlivosti a hrdinstve, vstávame zo sedadiel o nie-

čo lepší. Členovia orchestra to cítia, cíti to dirigent a cíti to aj poslucháč. Taká atmosféra nemusí trvať dlho, ale stačí už to, že sme ju vôbec zažili. Je to podobné povznesenie srdca a ducha, aké prežívame pri náboženskom obrate, keď sme dobre sústredili svoje myšlienky a hlboko meditovali. A tak hudba pôsobí na našu myseľ a Boh počúva tiež.

SYXMFÓNIA VŠEMOHÚCEMU BOHU

Musí to byť nesmierne krásne zložiť hudbu, ktorá tak mocne uchvátila interpretov a poslucháčov, a tým pozdvihla ich myseľ k Bohu. Myslím si, že práve preto mi v lete roku 1949 povedal Jean Sibelius, že „skladat' je často hrozná utrpenie, ale je to tiež kvintesencia výsadného práva“.

Celý rad hudobných skladateľov boli hlboko veriaci ľudia, ktorí sa vo všetkej skromnosti z toho výsadného práva radovali – predovšetkým Joseph Haydn, ktorého dlhý život vyplnený usilovnosťou a vedený v takej skromnosti uprostred toľkých starostí a protivenstiev je vzorom umeleckej integrity danej do služieb Bohu.

Vezmime si trebárs aj takého Antona Brucknera, detsky prostého a úplne nevinného vo svojej oddanosti Bohu, ktorý strávil pri organe toľko hodín sám so svojou hudbou a svojím Tvorcom, ktorý potom vychrlil svoje modlitby do rozsiahlych symfónií, z nich niektoré sotvakedy sám počul. Svoju deviatu, poslednú a vôbec najväčšiu venoval jednoducho *Všemohúcemu Bohu*.

PAUL JOHNSON

(Z knihy *The Quest for God – A Personal Pilgrimage*)

Len tu byť

Medzi siedmimi trapistami z kláštora Notre Dame de l'Atlas v alžírskom Tibhirine, ktorých pred 20 rokmi uniesli a zavraždili islamskí extrémisti, bol aj Otec CHRISTOPH LEBRETON, OSCO. Vo svojich básňach pozýva čitateľov, aby sa pri ich čítaní zastavili a načúvali sprostredkovanému svedectvu.

Ako plameň

Ako plameň v nahote
v noci

NES

svoj kríž –
v mlčaní

VYLEJ

svoju krv –
MILUJ až do úplnej krajnosti
OHŇA

Srdce pre život

Priateľu,
zverujem ti
moje vlastné srdce
bezhraničné
nepoznané
aby som viedol život
smerujúci k Otcovi
a
k spolubratom

dnes
ti dávam
svoje
obnovené kráľovstvo

Priateľu,
prijmi
môj dych

Nakoniec

neviem, čo mám viac povedať
ale nakoniec
ti chcem
ponúknuť dobre vypracované áno
vyraziť a
zanechať život
za sebou
chcem ti ponúknuť

dobre vypracované
a podpísané ďakujem

Mnísi

nesebecké schválenie
dobrej noviny

konkrétne odovzdanie
slobodného vedomia

odborné riziko
darovanej poslušnosti

zmyselné vyskúšanie
duchovnej túžby

háklivá situácia
exponovanej prítomnosti

telesný prejav
poctivej práce

ľudské nasadenie
spoločnej modlitby

pretrvávajúca trhlina
v jedinečnej udalosti

trpezlivé skúmanie
zasľúbenej krajiny

prekvapujúci rozkvet
ukrytej krásy

kozmicke rozšírenie
obmedzeného priestoru

citeľná stopa
nedostupnej básne

Tibhirinský Kríž zmŕtvychvstania

Len tu byť

Priateľu
priprav stôl dôstojne a pekne
a pohľad na prahu
v bdelom mlčaní
jednoducho tu len byť
keď sa svetlo
znovu
vráti
a samo sa pozve k stolu
pokús sa prijať ho
nezmeriavaj víno
neváž chlieb
a dopraj všetkému
jednoducho tu len byť

Testament

Moje telo patrí zemi,
ale prosím,
nech medzi ňou a mnou
nie je nijaká prikrývka.

Moje srdce patrí životu,
ale prosím,
nech medzi ním a mnou
nie sú nijaké starosti.

Moje ruky patria práci
zľahka
prekřížené na hrudi.

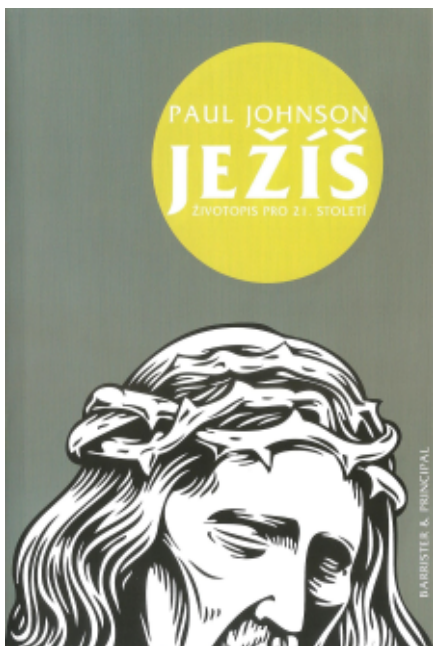
A tvár:
nech je nezakrytá
nechránená pred bozkom

a pohľad nech je slobodný.

P.S.: Ďakujem

Nad knihou britského historika a spisovateľa Paula Johnsona o Ježišovi

Životopis pre 21. storočie

Snímka: net

Nová kniha o Ježišovi z pera uznávaného britského spisovateľa PAULA JOHNSONA *Ježiš s podtitulom Životopis pre 21. storočie* je prehľadná, pútavá, zrozumiteľne napísaná, preto neprekvapuje, že aj čitateľsky úspešná.

Autor v úvode knihy píše, že jeho cieľom bola stručnosť a jasnosť, a tiež túžba sprostredkovať posilňujúcu radosť, ktorej sa jemu samotnému dostalo, keď šiel v Ježišových stopách a premýšľal o jeho učení.

Podľa Johnsona patrí k chvále kresťanstva, že autori najrôznejších období považovali za možné pokúsiť sa o Ježišov životopisný portrét. Pravda, žiada sa dodať, o zakladateľovi kresťanstva písali a píše aj takí, ktorým nejde o priblíženie a objasnenie, ale skôr o zneváženie a spochybnenie jeho obrazu. Vzniklo tak ohromné množstvo najrôznejších spisov a je niekedy ťažké vyznať sa v nich. Najmä v poslednom čase sa radi oháňame vedou, ale ako Johnson správne poznamenáva, „*vedecké bádanie, rovnako ako čokoľvek iné, podlieha móde*“.

JEDNODUCHOSŤ

Táto kniha vychádza hlavne z textov evanjelií, hoci autor priamo či nepriamo spomína ďalšie pramene a zdroje, hovoriac o mnohoročnom historickom bádani a čítaní príslušnej literatúry. Evanjeliá považuje za hodnoverné svedectvá, založené na spomienkach a rozprávani očitých svedkov (apoštolí, Ježišova matka Mária). K najdôležitejším prameňom priraduje listy svätého Pavla

a *Skutky apoštolov*, ktoré zachytávajú zrod Cirkvi.

V záverečnej kapitole Johnson opäť pripomína svoj autorský zámer: „*Pokúsil som sa vyrozprávať príbeh Ježiša Nazaretského, jeho života, smrti, vzkriesenia a nanebovstúpenia, čo najjednoduchšie a s čo najväčšou oporou vo faktoch...*“

Možno povedať, že sa mu to vcelku podarilo, aj keď v niektorých bodoch sa z jednoduchosti stalo neprimerané zjednodušenie, vyplývajúce azda z priveľkého úsilia prispôbiť rozprávanie mentalite súčasného čitateľa (kniha má podtitul *Životopis pre 21. storočie*). Takto zjednodušené je ponímaná napríklad otázka životných skúseností (akoby na veku vôbec nezáležalo) a dočítame sa tiež, že vraj v Ježišom učení nenájde nič, čo by ženy vylučovalo z kňazstva (aj toto tvrdenie je ukázkou istej módnosti, resp. podliehania spoločenskému tlaku).

HĽADANIE PRAVDY

Hľadanie pravdy patrí k najcennejším ľudským aktivitám. Pán Ježiš vyhlásil, že on je cesta, pravda a život – a Johnson dodáva: „*Tento výrok je potrebné neustále citovať a premýšľať o ňom.*“

Áno, hľadanie pravdy človeka napína. Toto hľadanie však nebude úspešné, ak

sa oddelí od krásy a dobra, od hľadania Boha a jeho vôle. Napokon, najväčším pokušením súčasnosti je uprednostňovanie poznania pred dobrom, odmietanie mravného imperatívu.

Pri čítaní je dobré mať na pamäti, že ide o text literáta, nie teológa. Ovocím pravdy je krása. Neďivme sa preto, že autor nazýva Pána Ježiša básnikom: „*Myslel, uvažoval a hovoril ako básnik – v obrazoch, s prenikavou inšpiráciou a v metaforách zo sveta prírody. Po celý čas, keď učil, podnecoval malé obrazy v mysliach počúvajúcich mužov a žien. Bol básnikom čnosti, bardom spravodlivosti, pevcem Božej lásky.*“

Johnson nespochybňuje Ježišovo božstvo, nespochybňuje základné pravdy kresťanskej viery. Vyznáva, citujúc evanjelistu, že Ježiš učil ako ten, kto má moc, pôsobil ako žriedlo pravdy; pritom nehovoril o právach, skôr o povinnostiach. Ježiš chce, aby sme si so všetkou vážnosťou položili otázku, čo je podstatou dobrého života.

Johnsonovo prerozprávanie evanjelií sa končí poukázaním na význam a nenahraditeľnosť kresťanstva, ktoré je nám stále k dispozícii ako cesta záchrany „*v našom desivom dvadsiatom prvom storočí*“.

Pán Ježiš Kristus rád hovoril o svetle a sám ho vyžaruje, ponúka alternatívu: „*nie vonkajší život revolúcie a reformy, ale vnútorný život pokory a lásky, štedrosti a milosrdenstva, odpustenia a nádeje.*“

JÁN MARŠÁLEK

**Paul Johnson: Ježiš
Brno, Barrister & Principal, 2012**

Staňte sa členom Klubu časopisu VOX

Viac informácií získate na www.vox.prikryl.sk

Objednajte si
dvojtyždenník o náboženstve a kultúre

VOX

Celý ročník
si môžete objednať

kedykoľvek v priebehu roka.

Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy.

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

Do správy pre prijímateľa kvôli identifikácii platby
uved'te

priezvisko a adresu

VOX

Dvojtyždenník o náboženstve
a kultúre

Vydáva Rada KBS pre vedu, vzdelanie
a kultúru

Adresa redakcie: Dvojkřížna 4,
821 06 Bratislava
ISSN 1339-3634

Vychádza dvojtyždenne v pdf podobe.
Cirkevný cenzor: ThLic. Zdeno Pupík, PhD

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl
tel. +421 915 793 811,
e-mail: vox@prikryl.sk,
prikryl62@gmail.com

Predplatné si je možné objednať
e-mailom alebo telefonicky:
vox.zdruzenie@gmail.com
+421 915 793 811

Číslo bankového konta:
SK03 0200 0000 0035 0204 0751